

Мартиненко Володимир Олександрович,
голова Громадської спілки «Центр
запобігання та протидії корупції», голова
Громадської ради при МВС України

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ДЕРЖАВНІ СЛУЖБОВЦІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Нині в Україні надзвичайно актуально постає проблематика оцінювання суспільної небезпечності зловживання службовими особами їхнім службовим становищем або службовими повноваженнями чи перевищення їх, а також встановлення адекватної правової відповідальності за такі дії. Це пов'язано не тільки з прийнятими 2011 року змінами та доповненнями до законодавства, що спрямовані на запобігання та протидію корупції, а й з низкою судових процесів щодо декількох високопосадовців органів державної влади. Зазначене спонукало зацікавлені політичні сили ініціювати законопроект про декриміналізацію діянь, пов'язаних із зловживанням службовими особами владою чи службовим становищем або їх перевищенням. Питання про можливу декриміналізацію ст. 364 і 365 КК України впродовж декількох місяців активно обговорювали не тільки у Верховній Раді України, центральних органах виконавчої влади, засобах масової інформації, а й на міжнародному рівні. До процесу долучилися широкі кола громадськості. У зв'язку із цим активізовано й дослідження окреслених питань у кримінології, завданням якої є вивчення соціальних процесів, пов'язаних зі сферою службової діяльності посадовців, фактів зловживання службовими повноваженнями або їх перевищення, а також їхніх негативних наслідків і ступеня суспільної небезпечності, причин та умов, що їм сприяли, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо кримінально-правового запобігання їх виявам.

Ефективна протидія зловживанням владою або службовим становищем потребує наукової концепції. Однією з основних засад такої концепції має бути розуміння корупції як передумови зловживання владою або службовим становищем.

Необхідно розробити стратегію й тактику подолання її, визначити засоби досягнення мети, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення.

Запобігання зловживанню владою або службовим становищем – це комплексний організований і науково обґрунтований процес впливу держави й інших спеціально вповноважених суб'єктів на формування негативних факторів корупційної злочинності та поширення корупції в суспільстві. Одним із ключових напрямів є запобігання корупційній злочинності, що спрямоване на усунення та нейтралізацію причин й умов, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особи злочинця – державного службовця [1, с. 129].

Міжнародний досвід свідчить, що жодна із соціально-економічних систем не мала і не має цілковитого імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та вияви. Саме тому корупційні злочини неможливо ліквідувати в конкретній державі чи на певному етапі історичного розвитку. Можна лише зменшити їх рівень і локалізувати сфери поширення, послабити їх вплив на різні соціальні процеси. У країнах Європи це називають контролем за корупцією [2, с. 72].

Стратегічним напрямом протидії корупції є запобігання їй. До головних антикорупційних заходів в Україні належать такі:

1) *визначення стратегії соціально-економічного розвитку та здійснення адміністративної реформи.* Будівництво правової держави й громадянського суспільства – підґрунтя запобігання корупційній злочинності. Косметичні зміни в системі державного управління, навіть за умови їх зовнішньої привабливості, не здатні поліпшити ситуацію у сфері протидії корупції;

2) *формування ідеології державної служби,* тобто її моральних принципів і цінностей. Адже комуністичні постулати відійшли в минуле, а ідеали української державності ще не розроблені, не впроваджені в практичну діяльність. Панівний серед чиновництва дух невизначеності й непевності у завтрашньому дні – один із важливих чинників корупційної злочинності;

3) *забезпечення прозорості державної влади,* що відновлює віру людей до державних структур; створює несприятливі умови для вчинення корупційних злочинів;

реалізовує конституційні права громадян на достовірну інформацію в цій сфері;

4) *удосконалення антикорупційного законодавства.* Прийняті законодавчі акти вже надають правоохоронним органам можливість реагувати на різні корупційні вияви, проте нормативно-правова база потребує подальшого вдосконалення. Це стосується як регулювання порядку державної служби, так і юридичної відповідальності за корупційні правопорушення;

5) *реальний вияв політичної волі.* Політична воля в будь-якій державі, а з недостатньо розвинутими демократичними інститутами – й поготів, є дієвим засобом запобігання корупції. За браку такої волі найдосконаліше законодавство матиме декларативний характер, а діяльність правоохоронних органів лише імітуватиме протидію корупційній злочинності.

Також необхідно створити такі умови, щоб *корупція стала ризикованою та не вигідною*. Доти, доки державному службовцю буде вигідно брати хабарі та зловживати владою, а ризик понести покарання буде мінімальним, жодні репресивні заходи не забезпечать позитивного результату [3, с. 373].

Підвищення соціальної ціни державної служби (престиж, матеріальна забезпеченість) і ризик корупційних злочинів – основа антикорупційної політики.

Таким чином, запобігання вчиненню посадових злочинів становить узгоджену систему заходів політичного, економічного, соціального, організаційно-правового характеру, що спрямована на випередження появи передумов таких злочинів, їх послаблення, нейтралізацію та усунення. Здійснення цих заходів має сприяти реалізації антикриміногенного потенціалу суспільства, його окремих інститутів.

Гострою залишається проблема оптимізації шляхів виявлення та розслідування конкретних фактів злочинів у сфері службової діяльності і притягнення винних службових осіб до передбаченої законом відповідальності [4, с. 128].

З метою вдосконалення діяльності правоохоронних органів, що виявляють злочини у сфері службової діяльності, необхідно:

– переорієнтувати їх з незначних фактів корупції на виявлення найбільш небезпечних злочинів, причому в найважливіших сферах, де її вияви є найпоширенішими;

– розробити й запровадити в діяльність правоохоронних органів необхідні методики пошуку та збирання інформації про факти корупції на різних рівнях державного управління, зокрема на найвищих, у сферах розпорядження державними коштами, приватизації, охорони здоров'я, освіти;

– подолати колізію, що наявна в чинному законодавстві, щодо порядку надання інформації правоохоронним органам стосовно коштів і майна окремих юридичних та фізичних осіб; уніфікувати й конкретизувати в єдиному законодавчому акті умови та порядок надання такої інформації правоохоронним органам.

Сучасний стан розслідування кримінальних правопорушень й адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення свідчить про те, що через низьку якість наданих судам матеріалів кінцеві рішення в цих справах не завжди приймають своєчасно. Тому ефективність запобігання корупційній злочинності не можна забезпечити разовими заходами будь-якого ступеня активності та суворості на різних рівнях, постала необхідність ґрунтовних довгострокових соціально-економічних, політичних і правових перетворень. Ця діяльність повинна поєднувати запобіжні та репресивні заходи. Пріоритетними мають бути саме запобіжні заходи на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Список використаних джерел

1. Шевченко О. В. Основні принципи протидії корупції / О. В. Шевченко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – №1 (5). – С. 129–133.
2. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід / Т. В. Ільєнок // *Юридична наука*. – 2013. – № 2. – С. 71–77.
3. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. – Харків : Право, 2010. – 144 с.
4. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в сучасний період : монографія / О. Ю. Бусол. – Київ : Ін Юре, 2014. – 564 с.